

De zaak van de zwarten

BERT CORNELIS

DE ZAAK VAN DE ZWARTEN

EEN KASTEELGIJZELING
UIT DE TWEEDE
WERELDOORLOG

Cornelis, Bert

De zaak van de zwarten

© 2018 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Rijnkaai 100/A11, B-2000 Antwerpen en Bert Cornelis
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds'
is het geregistreerde merk van Davidsfonds vzw,
Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective
Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk maart 2018

Omslagontwerp: Herman Houbrechts / Beeldzorg
Omslagfoto: Archief familie de Wouters d'Oplinter
Ontwerp binnenwerk: Pascal Van Hoorebeke

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 5908 927 3
D/2018/0034/94
NUR 686

**‘Naast een weinig wit en een weinig zwart
is er tijdens de Tweede Wereldoorlog
zeer veel grijs geweest.’**

(Maurice De Wilde, *België in de Tweede Wereldoorlog*.
De Nieuwe Orde, dl. 3, p. 5)

*Opgedragen aan Laura Vanden Eynde
(1936-1944)*

(Foto: privécollectie Laura Philipsen-Vanden Eynde)

Ter verantwoording	9
1 Woelige oorlogsjaren	17
2 ‘Wij zijn de revolutie’	45
3 ‘Onze kleine Goebbels’	75
4 ‘Affaire des Zwartes’	113
5 Bezet dorp en repressie	143
Nawoord	179
Bijlagen	181
De Genadebrief van Gabriel Wuyts aan Prins Karel, Regent van België	181
De levensloop van Frans Tack	184
De lijsten met namen van de leden van de Vlaamse Wacht aanwezig in het Rega’s Hof	219
Getuigenis van Maria Theresa de Wouters d’Oplinter-Goethals	223
Literatuurlijst	233
Bibliografie	234
Eindnoten	239

Het kasteel Rega's Hof in Rotselaar-Heikant, vanaf midden 1944 tot aan de bevrijding het hoofdkwartier van een compagnie van de Vlaamse Wacht onder leiding van kapitein Frans Tack. (Foto: Archief familie de Wouters d'Oplinter)

Ter verantwoording

De zaak van de zwarten beschrijft het lot van een vrouw en twee mannen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in België. Hun levensverhaal geeft een beeld van hoe zowel slachtoffers als bezetters de laatste dagen van de tweede grote oorlog op het Europese continent beleefden: een met de bezetter collaborerende oorlogsburgemeester die een gemeente bestuurt, een Belgische officier die met de Duitse bezetter meewerkt en een dame van adel die haar kasteel aan de bezetter moet afstaan en er gegijzeld wordt.

Gabriel Wuyts was oorlogsburgemeester in het Vlaams-Brabantse Rotselaar. Frans Tack, een Belgische officier uit Aalst bezette met zijn militaire collaboratiegroep, de Vlaamse Wacht, het kasteel Rega's Hof in Rotselaar, en gijzelde er weduwe Maria Theresia de Wouters d'Oplinter-Goethals. Voor de oorlog kenden ze elkaar niet. Ze hadden met elkaar niets te maken. Pas in mei 1944 kruisten zeer toevallig hun wegen, en werden zij meegeleid in het dramatische einde van de oorlog van zwart en wit.

Zondag 14 mei 1944. Om tien uur in de ochtend kwamen twee onderofficieren van de Vlaamse Wacht op het kasteel Rega's Hof in de gemeente Rotselaar aan. Zo begint Maria Theresia Goethals, de weduwe van ridder Gaëtan de Wouters d'Oplinter, een gewezen burgemeester van Rotselaar, haar dagboek. De Vlaamse Wacht meldde haar dat haar kasteel opgeëist werd om er een compagnie van de Vlaamse Wacht te huisvesten.

Tot net voor de bevrijding van Rotselaar, op 5 september 1944, zou de Vlaamse Wacht het kasteel bezetten. Weduwe de Wouters d'Oplinter werd in juli 1944 drie dagen op een zolder van haar

kasteel opgesloten. Haar nog inwonende kinderen moesten het kasteel verlaten. Zijzelf mocht na drie dagen vertrekken en verbleef tot na de bevrijding in Brussel. Toen de oprukkende geallieerde troepen op 4 september 1944 de stad Leuven hadden bevrijd, trokken zij richting Rotselaar. De compagnie van de Vlaamse Wacht verliet halsoverkop het kasteel richting Nederland en vandaar naar Duitsland.

In hun haast lieten de Vlaamse Wachters na hun vertrek uit het kasteel een map achter met een nu vergeelde omslag. De map kwam zo in het rijke archief van de familie de Wouters d'Oplinter terecht. Op de kaft van de map staat 'Affaire des Zwartes' geschreven, en het jaartal 1944. 'De zaak van de zwarten'.

In de map ontdekten we informatie over de compagnie van de Vlaamse Wacht die werd geleid door kapitein Frans Tack, een gewezen officier van het Belgisch leger die bij het begin van de Tweede Wereldoorlog met de Duitse bezetter begon mee te werken en hiervoor na de oorlog ter dood werd veroordeeld. We vonden er de lijsten met de namen van de manschappen die bij de compagnie van de Vlaamse Wacht onder leiding van Tack waren aangesloten en waar ze wacht liepen in de omgeving van Rotselaar. Weduwe de Wouters d'Oplinter bewaarde de map zorgvuldig en gebruikte ze na de oorlog als bewijsmateriaal voor haar getuigenis op het collaboratieproces van Frans Tack voor de krijgsraad in Antwerpen. Om haar getuigenis van de terreur in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog voor het nageslacht te bewaren liet ze dat na in de vorm van een dagboek dat als bewijs tegen Tack en zijn compagnie werd gebruikt. Dit dagboek is een essentiële bron van het voorliggende boek.

Via dit getuigenis komen we vooreerst terecht bij de oorlogsburgemeester tijdens de Tweede Wereldoorlog in Rotselaar, Gabriel Wuyts. Hij kwam op het kasteel en kende Frans Tack. Wuyts werd in 1942 oorlogsburgemeester van Rotselaar en bekleedde de vrij belangrijke functie van propagandaleider voor het arrondissement Leuven van de met de Duitsers collaborerende Vlaamse partij, het Vlaams Nationaal Verbond, het vnv. Wuyts werd na de oorlog, zoals Tack, zwaar gestraft voor zijn samenwerking met de Duitse bezetter. De krijgsraad van Leuven veroordeelde hem tot levenslange opsluiting. Zijn zware straf was vooral een gevolg van het

verklikken bij de Duitsers van verzetslui. Het dossier-Wuyts mag als een interessant voorbeeld worden beschouwd van een lokale bestuurder in een gemeente tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wuyts werd eerst schepen, dan burgemeester, zonder aan enige verkiezing te hebben deelgenomen of in de gemeenteraad te hebben gezeteld. Hij was de kandidaat van het vnv onder het goedkeurend oog van de Duitse bezetter. Hij schakelde met de hulp van de Duitsers tegenstrevers politiek uit. Hij liet cafés van uitbaters sluiten van wie hij dacht dat ze in het verzet zaten, onder het mom van het handhaven van de veiligheid in het dorp.

We gaan verder dieper in op de figuur van kapitein Frans Tack, die met zijn compagnie van de Vlaamse Wacht in de laatste weken van de Tweede Wereldoorlog in Rotselaar neerstreek. We volgen hem tijdens zijn militaire carrière in het Belgisch leger, tijdens de Achttiendaagse Veldtocht van de Belgische troepen tegen de Duitse bezetter in mei 1940, tijdens zijn krijgsgevangenschap in Duitsland, we gaan zijn belangrijke rol na bij de oprichting van de Vlaamse Wacht, een korps van vooral Nederlandstalige Belgische gewezen militairen dat zowat de nieuwe rijkswacht moest worden van het nieuwe Vlaanderen in het Duitse Derde Rijk. We volgen zijn samenwerking met de Duitsers, zijn vlucht naar Duitsland, zijn proces en zijn terdoodveroordeling, en zijn gevangenschap na de oorlog. Het dossier-Tack geeft een bijzondere kijk op het leven van een Vlaamse collaborateur voor, tijdens en na de oorlog. Waarom collaboreerde hij? Wat waren zijn motieven en hoe kwam hij tot inkeer en vroeg hij strafvermindering? Het is een waardevolle case die een bijdrage levert aan de geschiedenis van de collaboratie en de repressie in Vlaanderen in het algemeen.

Bij de reconstructie van hun oorlogsverhaal streefden we naar een totaalbeeld. Dus niet enkel hun collaboratieactiviteiten, hun proces en hun verblijf in de gevangenis komen aan bod, maar ook het verhaal van hoe zij na hun gevangenschap hun persoonlijke wederopbouw organiseerden en opnieuw moeizaam, maar vastberaden, een plaats probeerden te verwerven in de maatschappij.

En ten slotte is er Maria Theresia Goethals zelf. ‘Marie-Thérèse’ werd geboren op 25 februari 1880 in Gent en overleed in Godinne

(gemeente Yvoir, provincie Namen) op 25 november 1971. Ze trouwde op 14 september 1903 met ridder Gaëtan de Wouters d'Oplinter, geboren op 12 oktober 1878 in het Rega's Hof in Rotselaar, oud-burgemeester van Rotselaar. Hij overleed op 65-jarige leeftijd op 3 januari 1944, acht maanden voor de bevrijding van België. Beiden zijn begraven in het familiegrafperk op het kerkhof aan de Kerkhofstraat in Rotselaar-Heikant, niet ver van hun kasteel Rega's Hof aan de Steenweg op Gelrode. Samen hadden zij dertien kinderen en liefst vijftig kleinkinderen.

Na de dood van ridder Gaëtan bleef zijn weduwe Maria Theresia op het kasteel achter met de kinderen die begin januari 1944 nog inwoonden. De andere kinderen waren al getrouwd en het huis uit.

De bedoeling van dit boek is niet alleen een historisch verantwoorde geschiedenis te brengen van lokale gebeurtenissen, maar ook vanuit deze lokale geschiedenis een groter historisch kader van de Tweede Wereldoorlog te schetsen, in het bijzonder van de collaborateurs en hun bestraffing na de oorlog. Het kader voor dit boek is een landelijk dorp in het midden van de twintigste eeuw. In de Eerste Wereldoorlog werd de gemeente Rotselaar zwaar getroffen. In augustus 1914 was de omgeving van de Molen, een watermolen gelegen op een zijarm van de rivier de Dijle, het toneel van hevige gevechten tussen de Belgische troepen en het Duitse keizerlijke leger.¹

In de Tweede Wereldoorlog bleef de gemeente gespaard van extreem oorlogsgeweld. In andere omliggende gemeenten in Vlaams-Brabant was dat evenwel niet het geval. Bijvoorbeeld in Meensel-Kiezegem, nu behorend tot de Hagelandse gemeente Tielt-Winge, waar een vergeldingsactie van de Duitsers als gevolg van de moord op een collaborateur onder de bevolking dood en verderf zaaide.

Zoveel jaren later is de interesse voor deze periode nog groot en blijft de studie van de Tweede Wereldoorlog in Vlaanderen belangrijk, al was het maar om te blijven zoeken naar het hoe en waarom. Hoe pijnlijk deze periode nog altijd is, ook na zovele jaren, in de eerste plaats voor overlevenden of hun nakomelingen, we 'moeten' ze blijven vertellen. Maar het wordt almaar moeilijker, zeker voor de even boeiende periode net na de oorlog, met de

repressie. Levende getuigen zijn er haast niet meer. En we hebben ons boek niet op de nog schaarse levende getuigen willen baseren omdat ook hun geheugen vervaagt en dikwijls geen betrouwbare basis meer is om delicate feiten te controleren of weer te geven. De meeste mondelinge getuigen zijn helaas overleden. Een paar figuranten zochten we op en lieten we hun verhaal vertellen. Het is een kleine menselijke aanvulling op de geschreven bronnen.

De belangrijkste bronnen voor dit boek zijn de genadedossiers van Tack en Wuyts, die we in het Algemeen Rijksarchief te Brussel konden raadplegen. Van elke veroordeelde collaborateur werd na de oorlog een dossier bijgehouden. Het brondossier is het gerechtelijk collaboratiedossier dat voor het merendeel bewaard wordt in het depot Algemeen Rijksarchief Brussel 2. Zo'n dossier bevat het vonnis en het arrest in beroep, de overtuigingsstukken, de processen-verbaal van de ondervragingen of getuigenissen, het requisitoir van de krijgsauditeur en een feitenrelaas, een soort van samenvatting van het dossier.² Van september 1944 tot eind 1949 legden de krijgsraden meer dan vierhonderdduizend dossiers van zulke collaborateurs aan. Hiervan leidden 57.254 aanklachten, of 14 procent, tot een strafrechtszaak. De overige werden zonder gevolg geklasseerd of draaiden uit op een buitenvervolginstelling.³

Na meer dan zeventig jaar is het nog steeds uiterst moeilijk voor een historicus om deze onmisbare bronnen te raadplegen. Vooral als het om lokaal historisch onderzoek gaat. Wie een gerechtelijk dossier van een collaborateur in België wil raadplegen, moet een officiële aanvraag indienen bij het College van procureurs-generaal op het Justitiepaleis in Brussel. Zo vroegen wij in een brief van 19 juli 2016 aan dit College om het dossier van Frans Gerard Tack te mogen inkijken. Op 30 augustus 2016 kregen we het antwoord van de advocaat-generaal met de afwijzing, en wel om de volgende reden: 'Uw verzoek kadert immers binnen een historisch onderzoek dat zich toespitst op lokale en/of regionale situaties en gebeurtenissen.' Dat betekent dat een belangrijke bron van informatie voor de lokale geschiedschrijving inzake collaboratie en repressie voor historici in ons land helaas nog steeds niet openbaar en raadpleegbaar is.

Tijdens de jaren 1970-1990 was het niet evident strafdossiers in te kijken. Vooral de dossiers van oorlogsburgemeesters die

nadien eerherstel kregen, bleven gesloten. Na 2004 veranderde de situatie. Tussen 2005 en 2010 waren in principe alle dossiers open voor wetenschappelijk onderzoek. In 2011 veranderde het College van procureurs-generaal evenwel het geweer van schouder en keerde men terug naar de situatie van 2004.⁴

Voor al de lokale geschiedschrijving is dus op dit moment nog altijd het grootste slachtoffer van dit gebrek aan openheid. We willen hier dan ook een oproep doen aan de politieke overheid om te pleiten voor een totale openheid in deze dossiers. In het belang van het historisch wetenschappelijk onderzoek. De Tweede Wereldoorlog ligt intussen al vele jaren en vele generaties achter ons. Maar nog altijd bestaat er onduidelijkheid over wat er in de gemeenten tijdens de bezetting precies is gebeurd. Klarheid en openheid kunnen aan deze onduidelijkheid een einde stellen en voor eens en voor altijd de geschiedenis aan het papier toevertrouwen.

Intussen moet de onderzoeker zijn toevlucht nemen tot andere bronnen die gelukkig wél openbaar zijn. Dankzij de hulp van collega's-historici konden we de genadedossiers van Tack en Wuyts, die bewaard zijn in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, inkijken. Deze genadedossiers werden opgesteld tijdens hun gevangenschap en bevatten hun aanvragen tot genade, gericht aan prins-regent Karel, om strafvermindering of vrijlating te bekomen. Ze bevatten vele kopies van documenten die in het oorspronkelijke strafdossier zijn opgenomen. In zo'n genadedossier vinden we het vonnis en het arrest van de uitspraak van de krijgsraad en het Krijgshof, verslagen van de auditeur en verdedigingsnota's van de advocaten. Heel waardevol zijn de 'levensloop', die vol persoonlijke, vaak emotionele informatie zit over het verleden, de motieven om in de collaboratie te stappen en het verloop van de gevangenisstraf. Zo vonden we er de levensloop van Frans Tack, die we vanwege de bijzondere inhoud integraal hebben opgenomen. Er zijn verder de soms aangrijpende brieven van de veroordeelde zelf, van zijn familie, van vrienden of van politici die het genadeverzoek ondersteunden.

Een andere belangrijke bron zijn de sluikbladen van het verzet die tijdens en ook na de oorlog verschenen. We konden de collectie van het sluikblad *Vrij Volk* inkijken, die voor de betrokken

streek heel waardevol is voor de reconstructie van de processen van collaborateurs uit Rotselaar, Werchter en Wezemaal, in het bijzonder van het proces van Wuyts voor de krijgsraad in Leuven.

Dankzij het archief van de gemeente Rotselaar leerden we hoe de oorlogsburgemeester werd aangesteld. We vonden er nuttige informatie over het politieke leven in de gemeente tijdens en net na de oorlog.

Dit boek zou er niet zijn gekomen zonder het rijke archief van de familie de Wouters d'Oplinter, waarin we het dagboek van weduwe de Wouters d'Oplinter vonden.

Een aantal mensen verdienen ten slotte een bijzonder woord van dank. In de eerste plaats Guy de Wouters d'Oplinter, de kleinzoon van Maria Theresia de Wouters d'Oplinter-Goethals, die het archief van zijn familie ter beschikking stelde en mij nuttige informatie bezorgde. Filip Strubbe, Paul Drossens en Luc Vandeweyer toonden mij de weg in het Algemeen Rijksarchief in Brussel. Voor de behandeling van de repressiedossiers mocht ik goede raad ontvangen van professor Bruno De Wever van de UGent, dé autoriteit voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Hem moet ik bijzonder danken omdat hij tussen zijn drukke bezigheden door tijd vrijmaakte om de tekst na te lezen. Ook de directeur van het Liberaal Archief, Peter Laroy, liet zijn kennersoog over de tekst gaan, zoals ook Peter Dejaegher, met wie ik enkele leerrijke gesprekken had over de invalshoek van het boek. An Craninckx, de gemeentesecretaris van Rotselaar, wees mij de weg in het gemeentelijk archief. Patrick Staes stelde mij het verzetsblad *Vrij Volk* en de *Tijdingen van het Beatrijsgezelschap* uit Rotselaar ter beschikking. Pieter Dekeyser hielp mij bij de vertaling van het dagboek en mijn eerste en kritische lezer was mijn partner, Christel Hendrix. Ik dank ten slotte Laurent Van Der Elst en de uitgever Ann Van Camp, die mij voortreffelijk hielpen om het boek bij de lezers te brengen.

Een oorlog maakt altijd onschuldige slachtoffers. In het dorp Wezemaal, nu een deelgemeente van Rotselaar, viel op 13 november 1944, na de bevrijding van België, in de Langestraat een V1-bom, die een dode en 35 gewonden maakte; 24 woningen werden vernield. Het betreurde slachtoffer was de bijna achtjarige Laura Vanden Eynde, het dochttertje van de plaatselijke fietsen-

maker. Ze kwam van school en liep de tuin in toen het Duitse moordtuig viel. Laura werd zwaar verbrand naar het ziekenhuis overgebracht. Na enkele dagen stierf ze aan haar verwondingen. Het oorlogsgebeuren vormt in de levens van individuen en gemeenschappen een breekpunt. Het laat onuitwisbare sporen na die generaties later nog nazinderen. Daarom heeft de historicus de opdracht om de achtergrond van menselijke conflicten en hun dramatische gevolgen te blijven onderzoeken en uit te leggen. Daarom is dit boek aan Laura opgedragen.

Bert Cornelis
Rotselaar, maart 2018